

ՀՈՒՆԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔՈՒՄ

Օգոստոսի 3—10 օրերին Երուսաղեմի հայոց վանքում գումարվեց միաբանական համագումար, որի ավարտին կատարվեցին նաև հանդիսություններ՝ նվիրված Երուսաղեմի հայոց երջանկահիշատակ Տ. Զաքարիա պատրիարք Կոփեցու ծննդյան 200-ամյակին, ինչպես նաև նրա օրով Ժառանգավորաց վարժարանի հիմնադրության 140-ամյակին և լուսահոգի Տ. Եղիշե պատրիարք Դուրյանի մահվան հիսնամյակին:

Տ. Զաքարիա պատրիարքի ծննդյան տարեդարձի, կյանքի ու գործի մասին, նաև որպես Ժառանգավորաց վարժարանի հիմնադրի, հանդիսության ժամանակ խոսել է Դեպրոյտի Ս. Հովհաննես եկեղեցու հոգևոր հովիվ Տ. Փառեն ծ. վրդ. Ավետիքյանը:

Մույն զեկուցումից քաղվածաբար ներկայացնում ենք որոշ հատվածներ:

Զաքարիա պատրիարքը ծնվել է 1780 թվականին Հին Հարքի Կոփ գյուղում, հայ քահանայի ընտանիքում: Տալը տարեկան հասակում Զաքարիան իր նախնական կրթությունը ստանում է Մուշի Ս. Առաքելոց վանքում և ապա Ս. Էջմիածնում մի քանի տարի աշակերտում է Ներսես Աշտարակեցուն:

Ս. Էջմիածնից վերադարձին անցնում է Կ. Պոլիս, ուր աշակերտում է Մխիթարյանների վարժարանը և ապա Վենետիկում՝ Ս.

Ղազար վանքում շարունակում է իր ուսումնառությունը:

1818 թվականին վերադառնում է Կ. Պոլիս և Երուսաղեմի հայոց Տ. Թեոդորոս պատրիարքից կուսակրոն քահանա է ձեռնադրվում: 5—6 տարի Ս. Երուսաղեմի Պատրիարքության նվիրակի պաշտոն է կատարում Տիգրանակերտ, Սասուն և Զմյուռնիա քաղաքներում:

1826 թվականին նշանակվում է Կ. Պոլսում Երուսաղեմի Պատրիարքության փոխանորդ և ձեռնհաստրեմ զբաղվում է Սուրբ Աթոռի և մասնավորաբար Սուրբ Տեղյաց հարցերով:

1831 թվականին եպիսկոպոս է ձեռնադրվում և իր հետագա ողջ կյանքն ու գործունեությունը կապում է Երուսաղեմի Աթոռի հետ:

1833 թվականին Երուսաղեմի հայոց վանքում հաստատում է Սուրբ Աթոռի տպարանը, «որ կարելի է ըսել թե Օսմանյան Կայսրության մեջ, Թուրքիայեն դուրս գտնվող միակ հայ տպարանն էր բավական երկար ժամանակ»:

Մույն տպարանում Զաքարիան 1833—1846 թվականներին հրատարակում է 18 անուն գրքեր:

1841 թվականի օգոստոսին Զաքարիան Երուսաղեմի հայոց Աթոռի պատրիարք է

ընտրվում: Նրա պատրիարքության կարևոր ձեռնարկներից մեկն է լինում Ժառանգավորաց վարժարանի բացումը 1843 թվականին, նախ Ռամբեի հայոց Ս. Գևորգ վանքում: Վարժարանը ապա փոխադրվում է Երուսաղեմ հայոց վանք:

Զաքարիա պատրիարքը 1843 թվականին Ներսես Աշտարակեցու հետ կաթողիկոսական թեկնածու է ներկայացնում: Բայց միաձայն ընտրվում է Ներսես Աշտարակեցին:

Զաքարիա պատրիարքը վախճանվում է 1846 թվականին, չորս և կես տարի պատրիարքություն անելուց հետո:

Զաքարիա պատրիարքը եղել է «չրջանի ամենեն կարկառուն հոգևորականներեն մին իր պատրաստությամբ, իր ուսմամբ, իր նոր գաղափարներ հետամտելու ջանասիրությամբ, ըլլա աղիկա տպարանի գործը, ըլլա աղիկա Ս. Հակոբյանց Ժառանգավորաց վարժարանի հաստատման գործը... թերևս մեծագույն վկայությունը անոր կաթողությանց մասին իր թեկնածու համարվիլն է Ներսես Աշտարակեցիի հետ» Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության:

*
* *

Երուսաղեմում նույն օրերին ճշվում է մեծ հանդիսությամբ նաև երջանկահիշատակ Ս. Եղիշե պատրիարք Դուրյանի մահվան 50-ամյակը (1930—1980):

Այս առթիվ մեծանուն պատրիարքի կյանքի, գործունեության, անձնավորության և մատենագրական վաստակի մասին բովանդակալից և ոգեշունչ զեկուցումով հանդես է գալիս Ալեքսանդրիայի հայոց առաջնորդական փոխանորդ Ս. Իսահակ Ծ. վրդ. Ղազարյանը:

Սույն զեկուցումից ևս քաղվածաբար ներկայացնում ենք «Էջմիածին» ամսագրի ընթերցողներին որոշ հատվածներ:

Ս. Եղիշե պատրիարք Դուրյանը (աշխարհական անունով՝ Միհրան) ծնվել է 1860 թվականին Սկյուտարում (Կ. Պոլիս), երկաթագործ արհեստավորի ընտանիքում:

16 տարեկան հասակում «կանուխեն հայտնաբերված իմացական ցցուն իր կաթողությունները զինք կդարձնեն ուսուցիչ Սկյուտարի ճեմարանի մեջ»:

1877 թվականին սարկավագ է ձեռնադրվում Ս. Կարապետ եկեղեցում՝ ձեռամբ նույն եկեղեցու քարոզիչ Ս. Մատթեոս եպիսկոպոս Իզմիրյանից, որը նրա անունը փոխում է Եղիշեի:

Եղիշե սարկավագ Դուրյանը «մասնավոր արտոնությամբ կսկսի քարոզել եկեղեցվո բեմեն»:

1879 թվականին, 19 տարեկան հասակում, ձեռնադրվում է կուսակրոն քահանա Ս. Մատթեոս եպիսկոպոս Իզմիրյանից, ճշանակվում է Սկյուտարի ճեմարանի տեսուչ և ստանում է մասնավոր վարդապետական իշխանություն: «Դուրյան վարդապետի հոգին ու նկարագիրը կկազմվի գեղեցիկ այն միջավայրին մեջ որ եղավ Սկյուտարը»:

Այնուհետև հաջորդ տարիներին Դուրյան վարդապետին տեսնում ենք հովվական-քարոզչական, կրթական ու մշակութային գործունեության միջավայր՝ նախ Պարտիզական, «ուր Դուրյան վարդապետ կծաղկի ու կգործե» շուրջ տասը տարիներ, մեծ արդյունավորությամբ:

1890 թվականին վերադառնում է Կ. Պոլիս և Իզմիրյան սրբազանից ստանում է ծայրագույն վարդապետական իշխանություն:

Նույն տարին Կ. Պոլսի Խորեն Աշրգյան պատրիարքի հրավերով պաշտոնի է կոչվում պատրիարքության նորաբաց Արմաշ դպրեմանքում, ուր «խաղաղ, անորոշ, Զարխափանի վանատան, վարժարանի, անտառակի, ագարակի, վարդապետաց և աշակերտներու շրջապատին մեջ Դուրյան ծայրագույն վարդապետը, սերտ գործակցությամբ գիտնական Օրմանյանի, կապրի ստեղծագործական աշխարհի մը մեջ»:

1896-ին, Օրմանյան սրբազանի Կ. Պոլսի հայոց պատրիարք ընտրությամբ, Դուրյանը ստանձնում է Արմաշի դպրեմանքի վերատեսչությունն ու վանքի վանահայրությունը: Նույն թվականին Դուրյանը եպիսկոպոս է ձեռնադրվում 33 տարեկան հասակում:

14 տարիներ Արմաշում գործելուց և կուսակրոն հոգևորականության ընտիր և ուսումնական մի սերունդ պատրաստելուց հետո, 1904 թվականին, Դուրյան սրբազանն ընտրվում է Զմյուռնիայի հայոց թեմի առաջնորդ: Այստեղ է, որ Դուրյանը հրատարակում է, որպես իրավ բանաստեղծ, իր հոգեշունչ քերթվածների գողտրիկ ժողովածուն «Հովվական սրինգ» անունով:

Հնգամյա առաջնորդական բեղուն գործունեությունից հետո, 1909 թվականին, Դուրյան սրբազանը ընտրվում է Թուրքիայի հայոց պատրիարք: «Սկյուտարեն, Պարտիզական, Արմաշեն, Զմյուռնիայեն ետք, Պոլստ այս միջավայրը ոչ միայն բարձր, այլ նաև փորձիչ ժամանակաշրջան մըն է... Դուրյան սրբազանը կուտա իր վերջնական հրաժարականը 1911-ին ու կմնա 10 տարի անպաշտոն, մինչև իր Երուսաղեմ ժամանելը»:

1910 թվականից Հարություն պատրիարք Վեհապետյանի մահով շուրջ 10 տարի Երուսաղեմի առաքելական Աթոռը թափուր

Էր մնում: 1921 թվականին Դուրյանն ընտրվում է Երուսաղեմի հայոց պատրիարք:

Չափազանց հուզիչ, սուպերհիշ և իմաստալից է տաճարում Դուրյան պատրիարքի արտասանած ուխտի ճառի մաս հետևյալ արտահայտությունը. «Ստանձնած եմ ինձի առաջարկված այս պաշտոնը ամեն բան առաջ կատարելու սրբազան վրեժխնդրության մը գործը: Թշնամիսն որ ուզեց մահացնել մեր ժողովուրդը, իր հարվածը ուղղեց նախ իր մտավորական և հոգևոր ուժերուն: Դպրեվանքի մեջ պատրաստված սերունդի մեծագույն մասը գոհ գնաց չար կանխամտածության: Իմ ուշադրությունս մեծագույն մասամբ պիտի ուղղվի այդ նպատակին: Այս Աթոռը, այս Հաստատությունը լավագույնս ծառայած կըլլան ազգին և եկեղեցիին, եկեղեցական կրթության, հոգևոր գործիչներու դաստիարակության նվիրելով իրենց ուժը և միջոցները: Սրբոց Հակոբյանց ուխտը, ատենն է որ ավելի ընդարձակ և կարևոր պայմաններու մեջ կատարե Հաստատանյաց եկեղեցիին մատուցանելիք իր ծառայությունները. անարյուն ու սուրբ վրեժխնդրության մը նվիրական գործի մըն է որ կ'ընենք ամենքս ալ»:

Դուրյան պատրիարքը իր այս ուխտի խոսքից հետո, հետևողականորեն նվիրվում է հոգևոր, առաքելական, կրթական, մշակութային, շինարարական, վերանորոգչական, կառուցողական աշխատանքներին և գործունեությանը, իր պատրիարքական պաշտոնավարության 9 տարիների ընթացքում:

1929 թվականի հոկտեմբերին արժանա-

վայել հանդիսությամբ և համագգային շուքով նշվում է Դուրյանի քահանայական գործունեության 50-ամյակը:

Ուրախ ու գեղեցիկ այս օրերից 6 ամիս հետո վախճանվում էր ապրիլին, Նոր կուրակեի առավոտյան, մեծանուն և մեծավաստակ Դուրյան պատրիարքը. «Դուրյան սրբազանը մաքուր, ամբասիր եկեղեցական մըն էր, կենդանի, ապրող սուրբ մը... ինչպես արևածաղիկ մնաց մշտապես իր կյանքի բոլոր «հիմա»ներուն մեջ—գիրին, գիրքին ու Աստծո Արևին սնեռուն՝ իր ներսեն...»

Դուրյան սրբազանի ստույգ արժանիքը իր քահանայությունն էր: Իր պատարագները, քրիստոնեական իր խոկումները հավատքով պայծառացած, ըրին զինքը տիպար մարդ մը և տիպար եկեղեցական ու վերացյալ միատիկ պատարագիչ: ...Ապրում էր Դուրյան սրբազանը ամբողջությամբ: Այդ ապրումը քրիստոնեական էր, որ դարձուցած էր զինքը միատիկ մարդերեն մին:

Կհավատամ որ ան մեր մեջն է, ու կկենա դարերու և սերունդներու դիմաց, մտքի իր փառքովը ու հոգիի իր շքեղությամբ... «որ մահկանացու ծնեալ, անմահ զիրն յիշատակ եթող: Պատուեաց զպատկերն, պատկառեաց ի կոչնականեն», պատմահոր այս խոսքը հյուսված Սահակ Պարթևին համար, որքա՜ն կպատշաճի նաև իրեն իբրև աստվածային պատկերը չեղծանող ու Տիրոջ ծառայող մը... եկավ ու անցավ պատմությունեն իբրև ոգի մը, երևույթ մը...», նշել է իր բանախոսության մեջ Տ. Իսահակ ծայրագույն վարդապետ Ղազարյանը:

